

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 1 Angst en beven

1 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- Doel is (het ongeletterde volk) te waarschuwen voor de gevolgen van een zondig leven (waarvan de miniatuur de consequenties toont: eeuwige straf in de hel) 1
- manieren waarop (twee van de volgende): 2
 - Alle standen (boeren/burgers, adel en geestelijkheid) zijn in de hel te zien, dus geen enkele zondaar ontgaat zijn straf.
 - De engel sluit de hel af, dus de zondaars zijn voor de eeuwigheid veroordeeld.
 - De zondaars zijn naakt, wat hun kwetsbaarheid nog versterkt.
 - De zondaars zijn samengepakt in een chaotische, donkere omgeving.

Opmerking

Voor een juiste manier, 1 scorepunt toekennen.

2 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):

- omdat het gezag van de autoriteiten (Bijbel en kerkvaders) gold: De Kerk refereerde in preken aan bestaande dieren en fabeldieren (die voorkwamen in de Bijbel) en/of de kerkvaders hadden over bestaande dieren en fabeldieren geschreven, dus werd het bestaan van de laatste niet in twijfel getrokken.
- omdat de middeleeuwer geïnformeerd werd door beeld en/of schrift: In kerken waren beelden/reliëfs van bestaande dieren en fabeldieren te zien die door of naast elkaar waren afgebeeld (en de geletterde middeleeuwer vond dezelfde relatie terug in de miniaturen in boeken).
- omdat in de middeleeuwen natuurwetenschappelijke / biologische kennis nog niet zover ontwikkeld was: Men had veel dieren (uit bestiaria) nog nooit gezien en kon dus niet weten welke dieren (in de realiteit) bestonden of bedacht waren.

per juist antwoord

1

Opmerking

Wanneer het gegeven dat God alle dieren (en fabeldieren) heeft geschapen als reden wordt aangevoerd geen scorepunten toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores
3	<p>maximumscore 1 De functie was didactisch en/of gaf christelijke morele uitleg.</p>	
4	<p>maximumscore 2 drie van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – (compositie:) Het kwaad/de draak staat bijna beeldvullend op de voorgrond en overlapt de vrouw (die slechts een deel van het beeld vult). – (compositie:) Het kwaad staat (krachtig rechtop) / is verticaal gepositioneerd; de vrouw ligt horizontaal op de grond. – (vorm:) Het kwaad is krachtig, plastisch / gespierd gevormd; de vrouw heeft (bijna) amorfe / zachte vormen. – (kleur/licht): Het kwaad is donker / duister / roodachtig van kleur; de vrouw is licht en/of goud/geel van kleur. 	
	indien drie antwoorden juist	2
	indien twee antwoorden juist	1
	indien minder dan twee antwoorden juist	0
5	<p>maximumscore 1 Het antwoord moet de volgende strekking hebben (één van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – De herwaardering houdt verband met een romantisch verlangen naar escapisme: men wil ‘ontsnappen’ naar het verleden en/of naar een andere realiteit. – De herwaardering houdt verband met het opkomende nationalisme in die tijd: in de negentiende eeuw ontstond in veel Europese landen een zoektocht naar de eigen wortels. Deze werden in bepaalde landen (bijvoorbeeld in Frankrijk en Duitsland) herleid tot de middeleeuwen. 	
6	<p>maximumscore 2 De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De voorstelling roept bewondering en/of verlangen op door het imponerende van de (ruïne van een) gotische kathedraal die naar het verhevene verwijst en/of appelleert aan een nostalgisch verlangen (<i>Sehnsucht</i>) naar vroegere tijden • De voorstelling kan angst en/of verbijstering oproepen door de kale of dode bomen en/of de ruïnes en/of het winterse desolate landschap met een donkere lucht en/of de nietigheid van de mensen ten opzichte van een omgeving die aan dood en vergankelijkheid doet denken 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
7	maximumscore 2 De antwoorden moeten de volgende strekking hebben: <ul style="list-style-type: none">• Het sluit aan bij het expressionisme, dat de emoties, dus ook de angsten van de kunstenaar (rauw en direct) wilde uitdrukken• Het sluit aan bij de aandacht voor het onderbewustzijn, waaruit de psychoanalyse zich ontwikkelde (Freud, Jung) en/of die tot het surrealisme leidde, met een fascinatie voor onbewuste (niet-rationele) aspecten van de menselijke geest zoals (dromen, driften en) angsten	1 1
8	maximumscore 3 drie van de volgende: <ul style="list-style-type: none">– kostuums: Het kostuum van Orlok is zwart, een symbool voor zijn duistere, gevaarlijke karakter.– grime: Orlok is wit geschminkt / heeft donkere kringen rondom zijn ogen / extreem grote puntige oren (en is kaal) / diepe rimpels in zijn gezicht / extreem lange nagels, waardoor hij eruit ziet als een (levend) lijk.– rekwisiet: Een klok wordt 'geluid' door een (onheilspellend) skelet, als een aankondiging van de dood.– belichting: In de film overheersen donkere kleuren/schaduwen en/of is minimale (spot)verlichting gebruikt, waardoor spanning wordt opgeroepen omdat niet alles zichtbaar is en/of omdat onverwachte dingen kunnen gebeuren.– geluid/muziek: De muziek suggereert dreiging door een langzaam stijgende melodielijntje met kleine sprongen omhoog en terug (chromatische toonladder) en/of door een repeterende drum als een muzikale vertaling van hartkloppingen en/of door een syncopisch stuwend deel dat spanning suggereert en/of door een 'neurotisch' blaas signaal van een fluit. per juist antwoord	1
9	maximumscore 1 Het antwoord moet de volgende strekking hebben (één van de volgende): <ul style="list-style-type: none">– De middeleeuwen worden meestal beschouwd als een mysterieuze / barbaarse / donkere periode en zijn daardoor een geschikte (romantische) achtergrond voor spannende avonturen.– Een game is een strijd en heeft een held nodig (waarmee de speler zich kan identificeren) en de middeleeuwse ridder die ten strijde trekt tegen het kwaad is hiervoor een geschikt personage.	

Vraag	Antwoord	Scores
10	maximumscore 2 <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none">– In het begin is er nog geen actie en/of heeft de hoofdpersoon nog geen tegenstand: dit is in de muziek te horen doordat een symfonie-orkest en een koor een melodie spelen in een langzaam tempo (met weinig variatie in akkoorden en ritme).– De melodie stijgt en de muziek wordt sterker/louder als de ridder naar de burcht, die hoog ligt, toeloopt.– Je hoort een omslag in de muziek als de ridder in actie komt en met monsterlijke, reusachtige wezens vecht: opzweepende (stotende of staccato) ritmes in het slagwerk en/of de strijkers ondersteunen de gevechtsscènes met een melodie die langzaam stijgt en daardoor spanning oproept en/of in de melodie speelt het ritme een belangrijke rol, waardoor deze niet vloeiend klinkt.	
	per juist antwoord	1
11	maximumscore 2 <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none">• Het spel is spannend omdat er gevaar wordt opgeroepen, bijvoorbeeld door woeste monsters die plotseling met veel lawaai op de speler afspringen (die daardoor adrenaline voelt)• Maar het gevaar blijft op zekere afstand doordat (één van de volgende):<ul style="list-style-type: none">– de speler veilig thuis zit, dus er kan hem in feite niets overkomen.– de speler de ridder kan zien, dus niet door zijn ogen kijkt (het beeldperspectief is dat van de derde persoon), waardoor het gevaar net iets minder direct op hem afkomt.	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 2 Tragische liefde

12 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben (één van de volgende):

- In die periode was er behoefte te ontsnappen (escapisme) aan de alledaagse realiteit, die gekenmerkt werd door verstedelijking / industrialisatie / armoede / oorlog / chaotische politieke situatie.
- In de romantiek wilde men terugkeren naar het gevoel als een reactie op de dominantie van de ratio (van de Verlichting).

13 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- pantomimegedeelte: door voortdurend aantrekkende en afstotende lichaamstaal / bewegingen wordt verlangen, hoop en angst uitgebeeld (ondersteund door de mimiek) 1
- De muziek versterkt het spel van aantrekken en afstoten door (één van de volgende): 1
 - een smachtend thema (in de viool, direct beantwoord door de hobo).
 - een muzikale dialoog (tussen viool en houtblazers) of een imitatie daarvan in het orkest (met alle musici / tutti) om aan te geven dat de personages met elkaar in gesprek zijn.
 - tempowisselingen die de toenadering en de spanning tussen de twee verbeelden (vertragingen geven hun twijfel weer).
- Er is geen pantomime meer nodig want er hoeft geen verhaal meer verteld te worden: hij heeft haar veroverd en zij voeren samen een luchtige dans uit 1

14 maximumscore 2

- Een leidmotief (Leitmotiv) is een motief, een melodie of een muzikaal fragment dat gekoppeld is aan een personage of een situatie of handeling 1
- Het motief werkt hier als flashback waardoor het publiek het verhaal kan volgen, of: Giselle denkt terug aan de liefde die nu verloren is en wordt waanzinnig 1

Vraag	Antwoord	Scores
15	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none">– Door de witte, fragiele, doorschijnende kostuums (met vleugels en/of (mythologische) sluiers) lijken de danseressen (het corps de ballet) etherische wezens uit een metafysische / bovennatuurlijke / sprookjesachtige werkelijkheid.– Door de spitzen lijken zij nauwelijks contact met de aarde te hebben, waardoor de zwaartekracht wordt ontkend en/of de suggestie van zweven/vliegen wordt gewekt. Dit versterkt het idee van escapisme en/of van een romantische, sprookjesachtige wereld.– Het decor van een maanverlichte begraafplaats met kale bomen schept een mysterieuze / griezelige sfeer van noodlot of dood.– De groep aantrekkelijke wezens drijft het individu in de hoek en/of houdt hem gevangen in een cirkelvormige formatie, waardoor de scène angstaanjagend wordt (nog versterkt door de stuwende muziek): hierdoor kan een sublieme ervaring ontstaan.	
	per juist antwoord	1
16	<p>maximumscore 3</p> <p>drie van de volgende (in onderstaande volgorde):</p> <ul style="list-style-type: none">– Hij zingt solo een liefdesverklaring (een lyrische aria).– Zij reageert daarop solo met een andere melodie.– Hij herhaalt zijn verhaal (en het refrein) en zij gaat meezingen met een tegenstem (in een lager register dan haar eerdere solo).– Beiden barsten uit in een gezamenlijke jubelzang (zonder tekst, met veel tonen/noten per lettergreep).– Dan gaan ze echt een duet zingen (het orkest stopt), hun stemmen versmelten en samen zingen ze gelijk op.	
	per juist antwoord	1
17	<p>maximumscore 2</p> <p>twee van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none">– De opera speelt zich in de eigen tijd af (<i>Giselle</i> in 'vroegere' tijden).– De opera gaat over mensen uit Verdi's eigen milieu en hun affaires en/of over de burgerklasse of de betere burgers die zich mengen met de adel (het verhaal van <i>Giselle</i> speelt zich deels af in een bovennatuurlijke wereld).– De opera gaat over absolute liefde en extreem leed zoals die destijds (en nog steeds) in het echte leven ook voorkwamen: zo sterft Violetta aan een (destijds fatale) ziekte (<i>Giselle</i> sterft aan liefdesverdriet).	
	per juist antwoord	1

Vraag	Antwoord	Scores
18	maximumscore 2 twee van de volgende: <ul style="list-style-type: none">– De beslissing voor een kaal decor, dat minimale afleiding biedt, waardoor de beschouwer meer focust op de psychologie van de personages (in plaats van op de illusie en/of nostalgie bij Zeffirelli).– De beslissing voor een zelfbewuste, moderne vrouw (die de onderdanige Alfredo uitdaagt) waardoor het publiek zich beter herkent en/of zich met de geliefden kan identificeren.– De erotiek is explicieter, met veel lichamelijk contact en/of door de uitdagende Violetta in haar rode cocktailjurk. Daardoor kan het publiek de spanning tussen de twee beter meevoelen.	
	per juist antwoord	1
19	maximumscore 2 <ul style="list-style-type: none">• stemgebruik (één van de volgende):<ul style="list-style-type: none">– Hazes is afhankelijk van microfoonversterking; de tenoren kunnen het door hun geschoolde stem zonder versterking stellen (en zingen in een traditie van vóór de microfoon).– Hazes zingt met een ongeschoolde stem; de operatenoren volgden een klassieke zangopleiding aan het conservatorium.• stijl van optreden (één van de volgende):<ul style="list-style-type: none">– Hazes zingt zijn eigen songs en kan dus zichzelf zijn, wat zijn stijl van optreden lossier maakt.– Hazes hoeft zich niet te houden aan de bedoelingen van een componist, regisseur of traditie.	1 1
20	maximumscore 2 De antwoorden moeten de volgende strekking hebben: <ul style="list-style-type: none">• De vrouw die door Hazes wordt bezongen is volgzaam, cijfert zich weg, vergeeft hem zijn fouten en redt hem (zoals Giselle doet) en/of offert zich op (zoals Violetta doet)• Het is een tragische/hopeloze liefde voor een reddeloze man die zijn eigen gang gaat, te veel drinkt en zijn beloften niet nakomt (en die denkt dat hij verandert als hij eenmaal beroemd zal zijn)	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
21	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • publiek (één van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – (high tegenover low) In de (postmodernistische) massacultuur zijn de grenzen tussen high en low art vervaagd en daarom kan en mag een publiek dat van opera of klassieke muziek houdt, evengoed het volkse levenslied omarmen (dat is geen schande meer binnen de wereld van de high art). – (kunst tegenover kitsch en camp) Het omarmen van een cultuuruiting als het levenslied / de smartlap is ‘camp’: een publiek dat duidelijk niet tot de doelgroep behoort, houdt soms (ironisch) van iets wat ze eigenlijk kitsch vinden (zoals het Songfestival of soaps). • artiest: Bij Hazes is sprake van authentiek sentiment, een puurheid van de emoties: hij speelt geen tragische figuur, maar is die figuur (en het publiek is door de roddelbladen en tv-programma’s op de hoogte van zijn tragiek). Dat spreekt aan en daarom werd hij geaccepteerd als authentiek artiest 	<p>1</p> <p>1</p>

Blok 3 Oorlog en herdenking

22	<p>maximumscore 3</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • groots beeld: Napoleon trekt alle aandacht (in een groot en vol schilderij) doordat (één van de volgende aspecten van de vormgeving): <ul style="list-style-type: none"> – hij nagenoeg van top tot teen te zien is en/of nauwelijks wordt overlapt. – hij volledig belicht wordt (en dat effect wordt versterkt door het witte paard). – de meeste blikken op hem gericht zijn en/of veel figuren naar hem toegewend zijn en/of de figuren gerangschikt zijn in een compositorische driehoek die de blik naar Napoleon stuurt. • vorst: Hij is afgebeeld als een goed heerser (met mededogen) doordat (één van de volgende aspecten van de voorstelling): <ul style="list-style-type: none"> – de vijandelijke slachtoffers op de voorgrond zich (dankbaar) naar hem oprichten. – Napoleon laat zien dat hij niet ongevoelig is voor het leed door zijn (ten hemel gerichte) blik en/of door het gebaar dat hij maakt (naar de vijandelijke soldaat). 	<p>1</p> <p>1</p>
----	---	-------------------

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> • veldheer: Hij is afgebeeld als een succesvol veldheer doordat (één van de volgende aspecten van de voorstelling): <ul style="list-style-type: none"> – hij te midden van zijn generaals is afgebeeld (in vol ornaat). – op de achtergrond een enorm leger te zien is (in barre winterse omstandigheden). – op de voorgrond (vijandelijke) slachtoffers van de strijd te zien zijn. 	1
23	<p>maximumscore 1</p> <p>Het antwoord moet de volgende strekking hebben: Het schilderij diende een informatief doel: het komt tegemoet aan de nieuwsgierigheid van de burgerij in een tijdperk dat er nog geen persfoto's waren en/of geeft een beeld van en bij het nieuws en/of doet verslag van een onderdeel van de (Franse) geschiedenis.</p>	
24	<p>maximumscore 1</p> <p>Het antwoord moet de volgende strekking hebben (één van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – tentoonstellen: De Salon was een erkend podium om de kwaliteit van de (door een jury goedgekeurde) kunstwerken te tonen en/of kwam tegemoet aan de taak van de Académie om een standaard te vestigen voor de contemporaine kunst. – handel: De Salon had een belangrijke functie op de kunstmarkt: kunstenaars konden onderscheidingen verwerven / prijzen winnen / bekendheid krijgen en daardoor werk verkopen en/of opdrachten verwerven. 	
25	<p>maximumscore 3</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goya sluit aan bij de romantiek door zijn schokkende, emotionele voorstellingen van gruwelijk leed (van de Spaanse bevolking) dat hij zelf gezien heeft en/of dat hem zelf raakte • Goya loopt vooruit op het realisme want het zijn voorstellingen van de werkelijkheid van de gewone (Spaanse) bevolking uit de eigen tijd (als aanklacht tegen de wreedheid van de oorlog) • verschil met Gros: bij Gros zijn de doden en gewonden een onderdeel van het (neoclassicistische) geheel, dat een geïdealiseerd heroïsch beeld van Napoleon geeft, waarbij de slachtoffers nauwelijks medelijden oproepen 	1 1 1

Vraag	Antwoord	Scores
26	<p>maximumscore 3</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als expressionist/avant-gardist/modernist zette Kirchner zich af tegen de esthetica van het natuurgetrouwe en/of de academische traditie: hij wilde zo direct mogelijk zijn gevoelens uitdrukken en/of het burgerlijke publiek shockeren met een ‘primitieve’, expressieve vormgeving en/of een persoonlijke strijd voeren voor artistieke en maatschappelijke veranderingen • Hij drukt emotie uit door (drie van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – (vorm) Kirchner deformeert de figuur / de hoofden op achtergrond en maakt scherpe/hoekige vormen, wat ruw / pijnlijk aandoet. – (techniek) De grove, ongedetailleerde werkwijze van de houtsnede versterkt het rauwe karakter van het beeld. / De grove penseelstreek draagt bij aan het rauwe karakter van het beeld. <p><i>Toelichting</i></p> <p><i>In de vraag staat een fout, in plaats van het woord ‘schilderij’ had het woord ‘houtsnede’ gebruikt moeten worden. Hierdoor kunnen examenkandidaten op het verkeerde been zijn gezet en in lijn met de vraag een antwoord hebben gegeven zoals hierboven toegevoegd.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – (kleur/licht) De kleurencontrasten zijn hard en/of er zijn veel donkere kleuren, waardoor onrust of beklemming wordt opgeroepen. – (compositie/maatvoering) De figuur raakt de boven- en onderrand van het kader / is te groot voor de ruimte waarin hij zich bevindt: dit geeft een beklemmend of benauwend effect. – (ruimte) Het opzettelijk onhandige / incorrecte gebruik van het lijnperspectief geeft een onstabiel effect dat wankele gevoelens suggereert. <p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Als twee vormgevingsaspecten juist zijn toegelicht, 1 scorepunt toekennen. Zijn er minder dan twee aspecten juist, geen scorepunten toekennen.</i></p>	
		1
		2
		1
27	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • voorstelling (één van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – De figuur heeft een gat in de torso als symbool voor het gehavende hart van de stad: dit symboliseert de vernietiging en het lijden van de stad. – De figuur heft zijn armen dramatisch omhoog en/of werpt zijn hoofd achterover met een schreeuw naar de hemel: dit symboliseert de angst en/of het lijden. 	
		1

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none">• vormgeving (één van de volgende):<ul style="list-style-type: none">– De figuur is gedefformeerd: met ruwe, grove vormen en/of grote, hoekige ledematen / gebaren / mimiek: dat verwijst naar pijn / verminking.– De figuur is geabstraheerd: daarmee ontstijgt hij het persoonlijke / verhalende, waarbij het wezenlijke van de emotie overblijft.	1
28	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben: vanuit de kunstenaar (de twee volgende):</p> <ul style="list-style-type: none">– Zadkine krijgt de opdracht een (bestaand) ontwerp uit te voeren dat hij maakte vanuit een persoonlijke inspiratie, zoals sinds de cultuur van het moderne gebruikelijk is en/of de kunstenaar doet wat hij zelf belangrijk vindt en dat wordt in de twintigste eeuw geaccepteerd.– Gros moest voldoen aan een uitgebreid programma van eisen, waarbinnen hij zijn vakmanschap/virtuositeit kon laten zien. Dit past in de negentiende eeuw waarin de kunstenaar nog vaak afhankelijk is van traditionele, machtige opdrachtgevers. <p>of</p> <p>vanuit de opdrachtgever (de twee volgende):</p> <ul style="list-style-type: none">– Van der Wal (financierde en) verstrekte (anoniem en belangeloos) de opdracht voor een monument voor de stad Rotterdam aan Zadkine vanwege diens artistieke en vernieuwende kwaliteiten: hieruit blijkt de voor de twintigste eeuw vanzelfsprekende acceptatie van de autonomie van de kunstenaar.– Napoleon verstrekte deze opdracht ter meerdere glorie van zichzelf en zijn politiek (propaganda voor de heerser en de glorie van Frankrijk) in een tijd dat kunstenaars nog vaak afhankelijk waren van traditionele, machtige opdrachtgevers.	
	<p>per juist antwoord</p>	1
29	<p>maximumscore 1</p> <p>Het antwoord moet de volgende strekking hebben (één van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none">– Het publiek herkende juist door de expressieve vormgeving onmiddellijk wat werd uitgedrukt: geen schoonheid maar wanhoop.– Het beeld representeerde precies wat de bevolking voelde: pijn en verdriet om de verwoestingen en het verlies werd op een expressieve / krachtige / niet mis te verstane manier uitgedrukt.	
30	<p>maximumscore 1</p> <p>Het antwoord moet de volgende strekking hebben: De uitspraak van Hammacher illustreert het idee dat kunst geestelijke en/of opvoedende waarde heeft en daarmee het volk kan verheffen en/of de maatschappij kan veranderen en/of verbeteren.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
31	<p>maximumscore 3</p> <p>drie van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Het monument bestaat uit oneindig veel blokken: een vertaling van de omvang van de Holocaust, waarin miljoenen Joden zijn vervolgd en vermoord. – Het monument bestaat uit identieke, neutrale blokken: dat verwijst naar het anonieme van de slachtoffers die massaal zijn uitgeroeid. – De vorm van de blokken lijkt op een grafsteen, waardoor het monument aan een enorme begraafplaats doet denken voor de omgekomen Joodse slachtoffers. – Het monument is van grijs beton, wat een strenge/sombere sfeer geeft die past bij het troosteloze lot van de vermoorde Joden. – Het monument markeert een grote lege plek tussen de gebouwen van Berlijn: dat verwijst naar de open wond die de Holocaust is in het collectieve geheugen van de Duitsers. – Het monument heeft een duidelijke structuur: dit verwijst naar de systematische aanpak van de Jodenvervolgung. 	
	per juist antwoord	1
32	<p>maximumscore 2</p> <p>Het antwoord moet de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het monument is een terrein dat fysiek betreden moet worden (in plaats van een gedenkteken waar kransen gelegd worden) en is een plek waar je ronddwaalt (als op een abstract kerkhof, zonder namen, jaartallen, tekens) • Het roept daarmee op een directe manier emoties op, van beklemming / desoriëntatie / gevangenschap / nietigheid / vervreemding / angst om elkaar kwijt te raken 	1 1
33	<p>maximumscore 2</p> <p>twee van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – De muziek verklankt droefenis, omdat het een klaagzang is (ingetogen, mijmerende zang) in mineur (met alleen een stem en strijkers), passend bij het herdenken van (oorlogs)leed. – De muziek biedt ook troost en/of berusting want ze is vredig door het langzame/rustige tempo, waardoor de herdenking waardig is. – De sopraan stijgt op een gegeven moment letterlijk boven het leed uit en straalt dan in het hoge register hoop uit (Maria is er om aan te roepen, zelfs bij de diepste ellende) op redding of een betere toekomst, waardoor het herdenken een (spiritueel) ritueel wordt dat mensen verenigt. 	
	per juist antwoord	1

Bronvermeldingen (voor zover deze niet elders in het examen zijn aangegeven)

- tekst 1 naar: Julia Szirmai en Reinier Lops (vert.), *Twee middeleeuwse beestenboeken*, Hilversum, 2005; Cristel R. Stolk, 'Twee middeleeuwse beestenboeken', recensie: <http://historischhuis.nl/recensiebank/review/show/319>, geraadpleegd mei 2013
- tekst 12 naar Hanneke de Man, Cultuurwijs.nl, geraadpleegd december 2012